

DOI 10.31558/2307-2318.2022.4.5

UDC 330.341:339.9

JEL: F23

Варламова М.Л.

к.е.н., доцент кафедри міжнародних
економічних відносин ДонНУ імені Василя Стуса
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7111-1136>
m.varlamova@donnu.edu.ua

Шкурат М.Є.

к.е.н., доцент кафедри міжнародних
економічних відносин ДонНУ імені Василя Стуса
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3263-2507>
m.shkurat@donnu.edu.ua

ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ БІЗНЕСУ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті розглянуто особливості розвитку процесів транснаціоналізації бізнесу в країнах Європейського Союзу. Проаналізовано динаміку кількості підрозділів, контрольованих материнськими компаніями інших країн, розташованих на території ЄС, а також кількість філій компаній Європейського Союзу, що здійснюють свою діяльність в інших країнах. Проведено аналіз зміни позицій ТНК ЄС в провідних світових рейтингах, визначено зміну рівня капіталізації. Проаналізовано тенденції розвитку прямого іноземного інвестування в країнах Європейського Союзу під впливом кризи, спричиненою пандемією. Визначено чинники, які найбільше впливають на розвиток процесів транснаціоналізації в країнах Європейського Союзу.

Ключові слова: транснаціоналізація, транснаціональна корпорація, ЄС, капіталізація, прямі іноземні інвестиції

6 рис., 1 табл., 4 літ.

Varlamova M.,

PhD in economics, Associate Professor
Vasyl' Stus Donetsk National University
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7111-1136>
m.varlamova@donnu.edu.ua

Shkurat M.,

PhD in economics, Associate Professor
Vasyl' Stus Donetsk National University
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3263-2507>
m.shkurat@donnu.edu.ua

TRANSNATIONALIZATION OF BUSINESS IN THE COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION

The article examines the peculiarities of the development of business transnationalization processes in the countries of the European Union. The dynamics of the number of units controlled by parent companies of other countries, located on the territory of the EU, as well as the number of branches of European Union companies operating in other countries were analyzed. An analysis of the change in the positions of EU TNCs in the leading world rankings was carried out, and the change in the level of capitalization was determined. The trends in the development of foreign direct investment in the countries of the European Union under the influence of the crisis caused by the pandemic are analyzed. The factors that most influence the

development of transnationalization processes in the countries of the European Union are determined.

Key words: transnationalization, transnational corporation, EU, capitalization, direct foreign investment

6 figures, 1 table, 4 ref.

Постановка проблеми. Активізація процесів транснаціоналізації економік почалася ще з середини минулого століття. Саме в цей період провідні вчені все більше почали проводити аналіз впливу ТНК на світову економіку, оцінюючи масштаби їхньої діяльності та співставляючи їхні доходи з доходами країн. Масштабні трансформації, що відбуваються сьогодні у світовій економіці, змінюють підходи до ведення бізнесу, супроводжуючись новими викликами та одночасно з цим можливостями. Важливим є дослідження сучасних трендів транснаціоналізації, що динамічно змінюються в умовах цифровізації, викликів пандемії, глобалізації та регіоналізації. Цікавим є досвід розвитку транснаціоналізації в країнах ЄС. Вивчення особливостей розвитку транснаціоналізації в ЄС є особливо актуальним з урахуванням прагнення України стати повноправним членом ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню розвитку ТНК присвячено чимало праць, зокрема О. Рогача, А. Філіпенка, Т. Орехової, О. Шниркова, В. Куриляк та ін. Більш глибокого вивчення потребують особливості розвитку процесів транснаціоналізації в країнах ЄС.

Формулювання цілей статті. Метою статті є вивчення тенденцій транснаціоналізації бізнесу у країнах ЄС.

Виклад основного матеріалу. Розвиток транснаціонального бізнесу — не є новим для світової економіки, однак, наразі відбувається зміна форм, механізмів взаємодії ТНК, пріоритетів інвестування, стратегій розширення бізнесу у глобальних масштабах. Однією з основних тенденцій є збільшення концентрації фінансових ресурсів ТНК та збільшення масштабів їх діяльності. Це призводить до того, що часто доходи таких компаній перевищують ВВП окремих країн, що посилює контроль над обсягами грошової маси у світовій фінансовій системі (рис. 1).

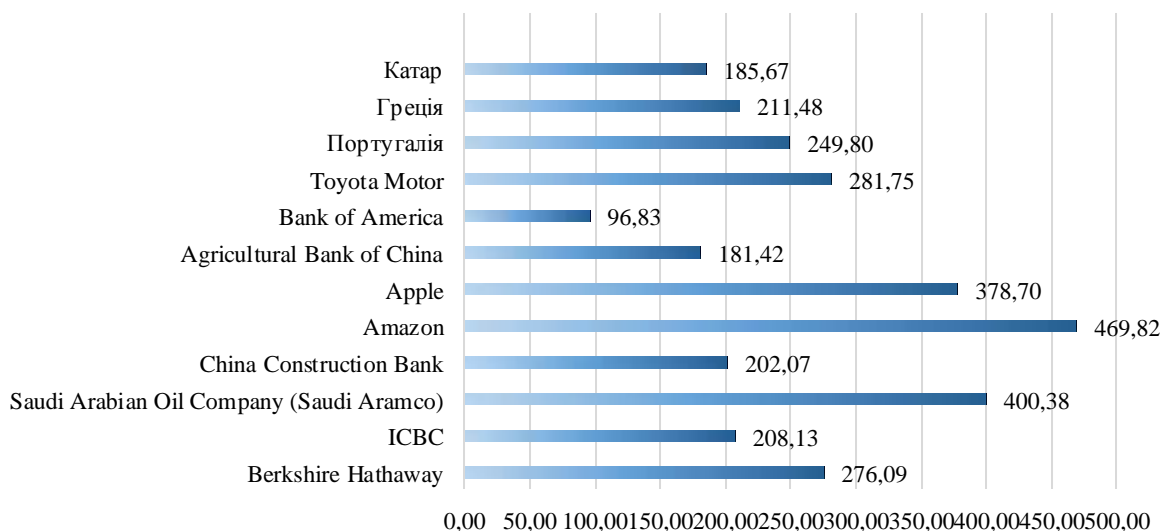

Рис. 1. Порівняння річних обсягів продажу деяких компаній і ВВП країн, млрд дол. США [2, 3]

Вагомий вплив на світову економіку здійснюють ТНК ЄС. Згідно з останніми даними наведеними Євростатом, кількість підприємств протягом 2013-2019 рр. здебільшого має позитивне зростання. У 2019 році на території 27 країн ЄС діяльність 257 438 підприємств контролювалось материнськими компаніями інших країн. Кількість контрольованих підприємств динамічно зростала з 2013 до 2017 рік, але у 2018 році відбувалось зменшення кількості іноземних підприємств (рис. 2).

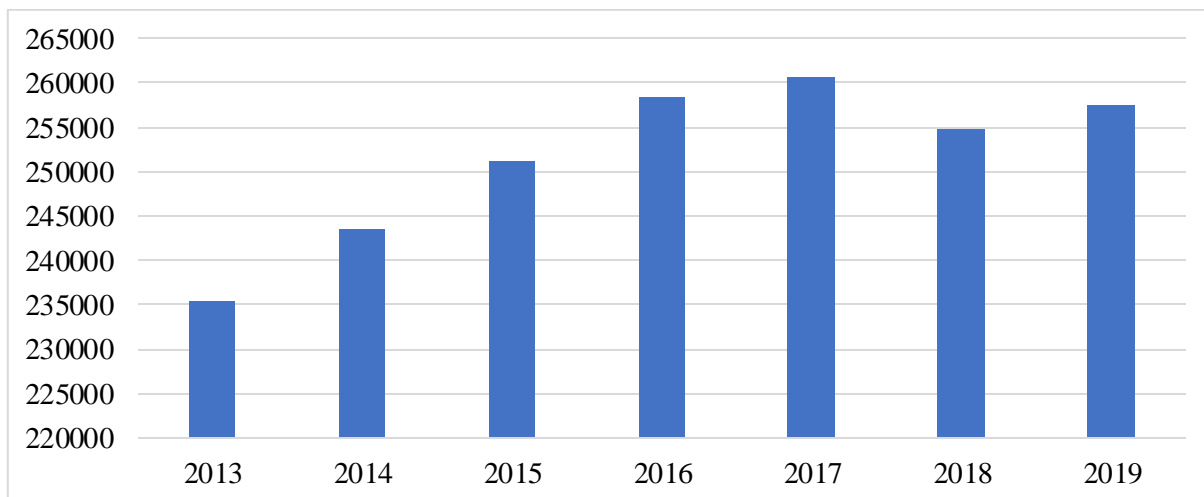

Рис.2. Кількість підприємств на території ЄС, контрольованих материнськими компаніями інших країн, одиниць

Джерело: побудовано на основі [1]

Проте, значно більшою є кількість підприємств, контрольованих компаніями ЄС. Їхня кількість станом на 2019 рік склала 1580411 одиниць. У порівнянні з 2013 роком темп росту склав 149 % (рис. 3).

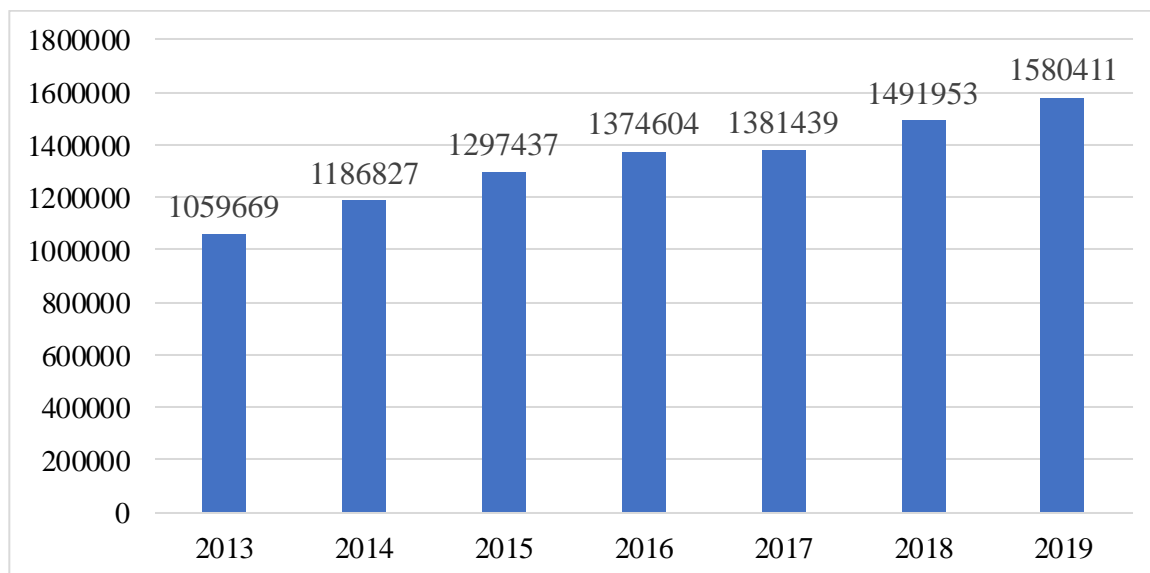

Рис.3. Динаміка іноземних філій підприємств ЄС, одиниць

Джерело: побудовано на основі [1]

При цьому найбільша кількість компаній зосереджена в Німеччині (35 %), Франції (19 %), Нідерландах (15 %), Італії – 9 %. Таким чином, ці 4 країни контролюють 78 % філій ТНК ЄС-27.

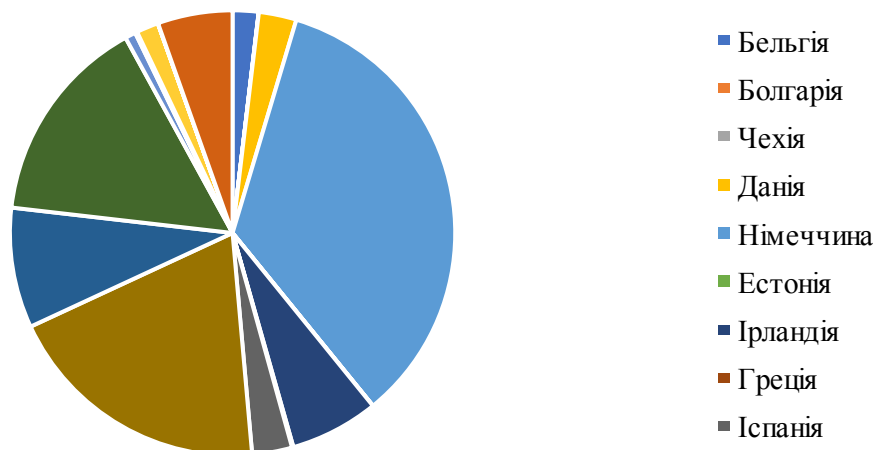

Рис. 4. Структура ТНК за країнами ЄС, %

Джерело: побудовано на основі [1]

Використовуючи один з провідних рейтингів Forbes Global 2000, проведено аналіз приналежності країнам ЄС провідних світових компаній.

Таблиця 1 – Кількість компаній ЄС, що увійшли до рейтингу Forbes Global 2000, 2022 р.

№ з/п	Країна ЄС	Кількість компаній, що увійшли до рейтингу
1.	Австрія	9
2.	Бельгія	7
3.	Болгарія	0
4.	Греція	5
5.	Данія	11
6.	Естонія	0
7.	Ірландія	21
8.	Іспанія	21
9.	Італія	26
10.	Кіпр	0
11.	Латвія	0
12.	Литва	0
13.	Люксембург	9
14.	Мальта	0
15.	Нідерланди	24
16.	Німеччина	52
17.	Польща	8
18.	Португалія	4
19.	Румунія	0
20.	Словацьчина	0
21.	Словенія	0
22.	Угорщина	2
23.	Фінляндія	9
24.	Франція	54
25.	Хорватія	0
26.	Чехія	1
27.	Швеція	32

Джерело: побудовано на основі [2]

Згідно з рейтингом найбільша кількість компаній серед країн ЄС у зазначеному рейтингу належить Німеччині і Франції. Загальна кількість компаній ЄС, що увійшла до рейтингу – 295, що становить 15 % від усієї кількості, представлений у рейтингу компаній. У той час як частка компаній США – 29 %, Китаю/Гонконгу 18 %, Японії 10 %.

Слід відмітити, що протягом останніх років ТНК ЄС поступово втрачають свої позиції за кількістю підприємств, рівнем капіталізації рейтингу Forbes. У рейтингу топ-100 компаній 2009 р. в було відмічено 31 ТНК ЄС, у 2019 р. – 20, а у 2022 році взагалі 14.

Слід зазначити, що серед топ – 100 провідних компаній світу 38 компаній США, 17 – Китаю/Гонконгу, 14 – ЄС, 6 - Канаді, 6 – Швейцарії, 5 – Японії, 5 – Великобританії. Інші 9 % компаній належать 8 країнам (Саудівській Аравії, Південній Кореї, Росії, Тайвані, Бразилії, Норвегії, Австралії, Індії). Стосовно країн ЄС в топ-100 увійшли 6 Німеччини, 5 Франції, по одній компанії Іспанії, Нідерландів та Бельгії.

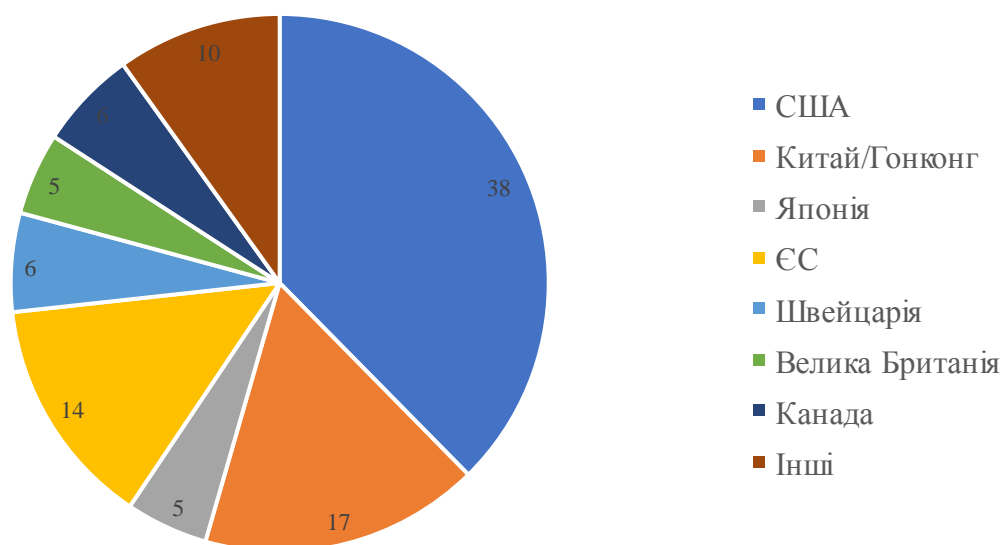

Рис. 5. Структура топ-100 компаній за рейтингом Forbes Global 2000 за країнами походження, 2022 р.

Джерело: побудовано на основі [2]

Суттєвою стала також різниця у рівнях капіталізації ТНК США та Європи за останні 10 років. Отже, спостерігається тенденція витіснення з провідних позицій компаній ЄС компаніями США, КНР.

Найбільшими компаніями ЄС є Volkswagen Group (Німеччина), Total (Франція), Allianz (Німеччина) BNP Paribas (Франція), Mercedes-Benz Group (Німеччина), AXA Group (Франція), Santander (Іспанія) LVMH Moët Hennessy Louis Vuitton (LVMH Moët Hennessy Louis Vuitton) BMW Group (Німеччина), Deutsche Telekom (Німеччина) (табл. 2).

Як показано в таблиці 2, більшість провідних компаній ЄС здійснюють свою діяльність у сфері автомобілебудування, фінансів і страхування.

Аналізуючи розвиток процесів транснаціоналізації в країнах ЄС також проаналізуємо притік і відтік прямих іноземних інвестицій (ПІІ).

У 2020-2021 рр. загалом обсяги інвестицій зменшились до ЄС. Найбільше зростання спостерігалось у 2015 році. У 2021 році найбільша частка ПІІ припадала на Німеччину, Швецію, Австрію та Польщу (рис. 6).

Таблиця 2 – Топ-10 компаній ЄС (за даними Forbes Global 2000, 2022 р.)

Компанія	Позиція серед компаній ЄС	Позиція в рейтингу Forbes Global 2000 (2022)	Країна	Сфера діяльності
Volkswagen Group	1	25	Німеччина	Автомобілебудування
Total	2	29	Франція	Навтогазова
Allianz	3	35	Німеччина	Фінанси і страхування
BNP Paribas	4	39	Франція	Фінанси
Mercedes-Benz Group	5	41	Німеччина	Автомобілебудування
AXA Group	6	48	Франція	Страхування та інвестиції
Santander	7	57	Іспанія	
LVMH Moët Hennessy Louis Vuitton	8	61	LVMH Moët Hennesy Louis Vuitton	Індустрія моди
BMW Group	9	64	Німеччина	Автомобілебудування
Deutsche Telekom	10	67	Німеччина	Телекомунікації

Джерело: побудовано на основі [2]

Схожі тенденції відбувалися і відносно відтоку ПІІ. 2021 рік характеризувався збільшенням відтоку інвестицій (рис.7). Найбільша частка таких інвестицій спостерігалась з Німеччини, Ірландії та Бельгії.

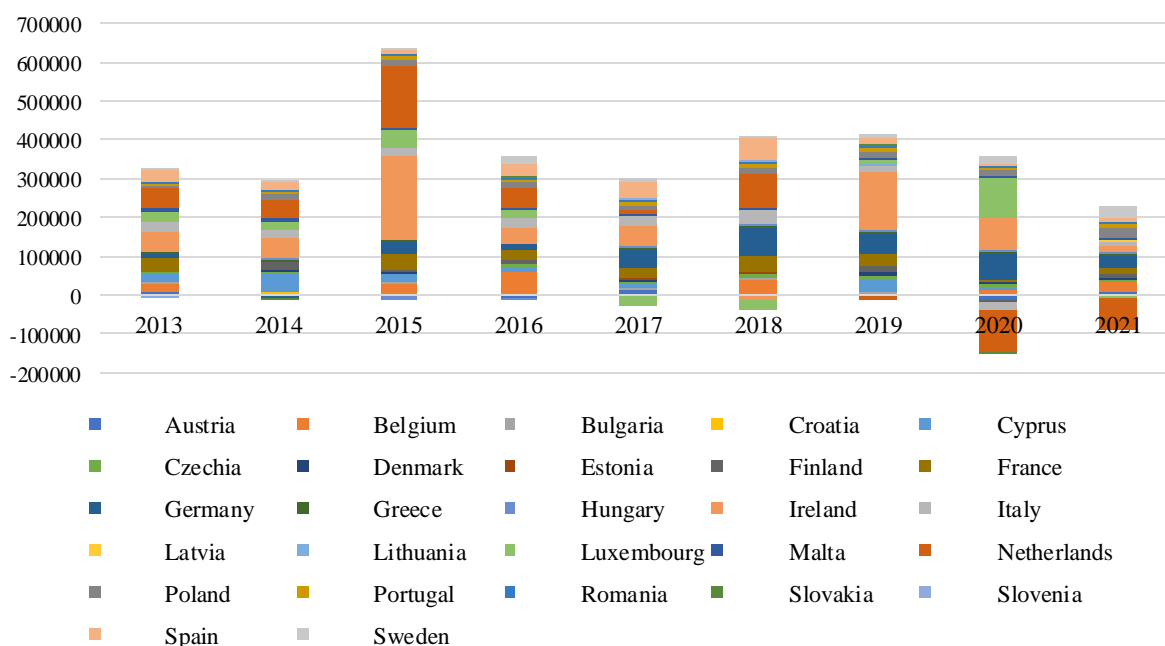

Рис.6. Притік ПІІ в країни ЄС, дол. США

Джерело: побудовано на основі [3]

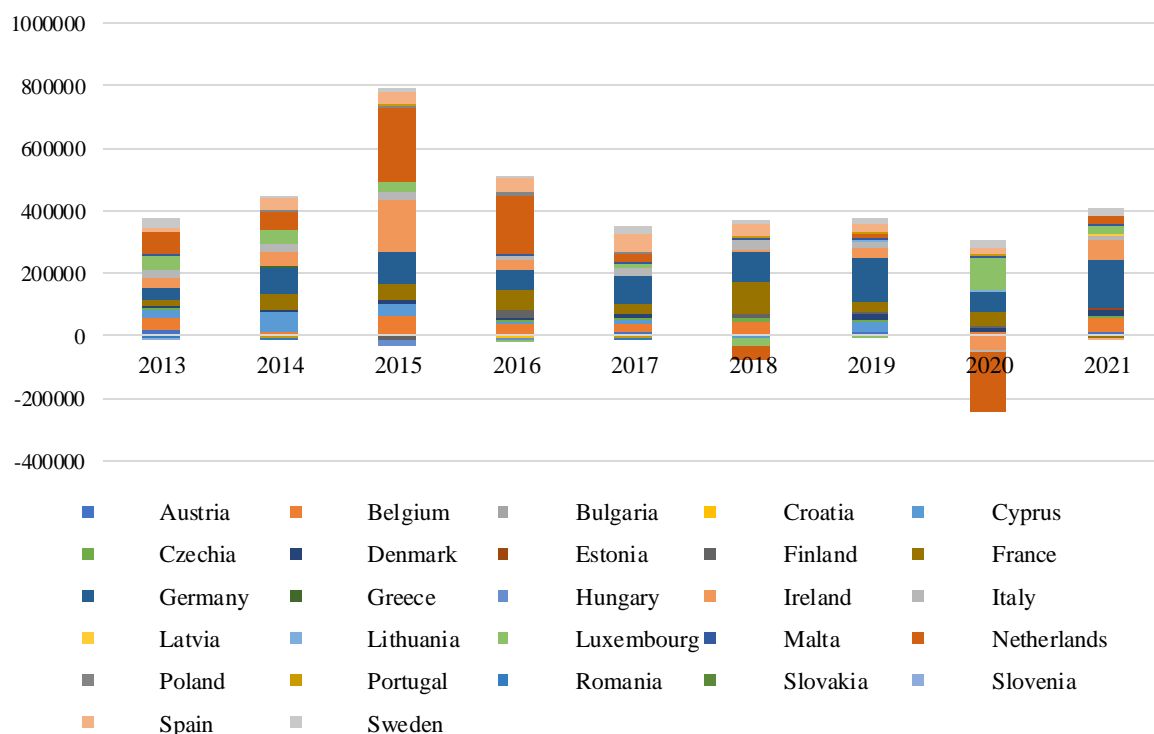

Рис.7. Відтік ПІІ з країн ЄС, дол. США

Джерело: побудовано на основі [3]

Таким чином, кризова ситуація у світі, обумовлена впливом на економіку пандемії негативно відобразилась і на розвитку процесів транснаціоналізації в країнах ЄС. Також серед чинників, що мають негативний вплив на розвиток транснаціоналізації є вихід Великої Британії зі складу ЄС. Відповідно зміна кількості провідних компаній у рейтингу топ-100 також пов'язана з тим, що 5 компаній, представлених у рейтингу 2022 року належать саме цій країні. Окрім того, внаслідок виходу з союзу такої впливової країни, безумовно спостерігаються і інші зміни у взаємозв'язках між суб'єктами бізнесу країн ЄС.

Як зазначає О. Шнирков, специфічним для країн ЄС на відміну від інших груп розвинених країн є наявність суттєвої кількості великих ТНК за участю держави. Так, у 2019 р. серед 16 компаній за участю держави, які увійшли до ТОП-100 ТНК за рейтингом ЮНКТАД, 9 були з країн ЄС. Участь держави в діяльності ТНК відбувається переважно на субрегіональному рівні країн ЄС, які мають філії в сусідніх країнах, що обумовлено, у свою чергу, високим рівнем розвитку інтеграції країн ЄС, роллю держави в забезпеченні суспільних потреб, малою територією окремих країн та суттєвою диференціацією ємності внутрішніх ринків національних економік країн-членів. Принципово новими є заходи країн ЄС та Союзу в цілому щодо регулювання прямих іноземних інвестицій БНП з третіх країн. Проблема пов'язана з тим, що БНП третіх країн через механізми прямих інвестицій можуть отримати доступ до критичних галузей країн ЄС, деформувати механізми доступу до інтелектуальної власності, створити загрозу для безпеки країни та публічного порядку [4].

Висновки. Транснаціональні корпорації країн ЄС відіграють суттєву роль у світовій економіці. У цілому спостерігається зростання кількості філій, що контролюються ТНК ЄС, разом з тим збільшується і кількість компаній на території ЄС, контрольованих материнськими компаніями інших країн. Незважаючи на позитивний кількісний приріст, ТНК ЄС поступово втрачають свій вплив порівняно з США і КНР, про що свідчить зменшення кількості компаній в провідних рейтингах. Відповідно, зменшується і рівень капіталізації. Негативний вплив на розвиток транснаціоналізації мали наслідки пандемії Covid-19, що позначилось на зменшенні притоку інвестицій в країни ЄС.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>. (дата звернення 21.12.2022).
2. Рейтинг видання Forbes Global 2000 (2022). URL: <https://www.forbes.com/lists/global2000/?sh=b1030125ac04>. (дата звернення 22.12.2022)
3. Uctadstat. URL: <https://unctadstat.unctad.org/>. (дата звернення 20.12.2022).
4. Багатонаціональні підприємства та глобальна економіка (2020). Монографія / За ред. О. І. Рогача. К.: «Видавництво «Центр учбової літератури», 368 с.

REFERENCES

1. Eurostat. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>. (accessed 21.12.2022).
2. Publication rating Forbes Global 2000 (2022). Available at: <https://www.forbes.com/lists/global2000/?sh=b1030125ac04>. (accessed 22.12.2022)
3. Uctadstat. Available at: <https://unctadstat.unctad.org/>. (accessed 20.12.2022).
4. Bahatonatsional'ni pidpryyemstva ta hlobal'na ekonomika (2020). Monohrafiya / Za red. O. I. Rohacha. K.: «Vydavnytstvo «Tsentр uchbovoyi literatury», 368 p.